

Waar gaat EnergieTransitie over ?

Transitieprojecten zijn strategisch gekozen experimenten die leren over de duurzaamheidsaspecten van alternatieve systemen, over de mate waarin voorzien wordt in gebruikerswensen, over maatschappelijke acceptatie en condities voor toepassing.

Transitieprojecten hebben zo een middellang tot lang termijnperspectief met het doel om een bijdrage te leveren aan een duurzame systeeminnovatie. Hiervoor is een proces noodzakelijk waarbij transitieprojecten op microniveau (in *niches*) elkaar versterken en gaan bijdragen aan een bredere maatschappelijke verandering oftewel verandering van *regime*. Dit wordt het proces van Verbreden, Verdiepen en Opschalen genoemd.

Opschaling is het proces waarin deze experimenten onderdeel gaan worden van een (nieuw) dominant maatschappelijk systeem. Dit proces wordt ook wel verankering, borging of maatschappelijke inbedding genoemd. Hier is gekozen voor de term 'opschaling' omdat dit expliciet verwijst naar de beweging van een experiment naar maatschappelijke verandering op een hoger schaalniveau.

Om opschaling te stimuleren, kan er binnen transitieprojecten en de directe omgeving van het experiment 'gestuurd' worden. Sturing verwijst hier naar beïnvloeden, aanpassen en bijsturen. Mogelijke sturingsrichtlijnen zijn ontwikkeld door Kemp & van den Bosch (2006) en aangevuld met theorie en praktijkvoorbeelden door Krom (2006). In deze richtlijnen wordt uitgegaan van drie leidende sturingsprincipes: verdiepen, verbreden en opschalen¹.

Verdiepen

Verdiepen houdt in dat diepgaand wordt geleerd over alle mogelijkheden en beperkingen van het transitieproject. Het gaat hierbij zowel om leren over de vernieuwende praktijken of concepten (de innovatie) als het leren over mogelijkheden en beperkingen van de omgeving van het transitieproject (de context). Succesvolle verdieping hangt in belangrijke mate af van de kwaliteit van de interne leerprocessen. Hierin spelen verschillende elementen een rol: de schaalgrootte en diversiteit van het experiment, de competenties en het commitment van de betrokken actoren en het formuleren van leerdoelstellingen. Daarnaast is het belangrijk dat het project in voortdurende interactie is met de externe omgeving. Hierdoor wordt geleerd over de (institutionele) barrières in de omgeving, over actoren die betrokken moeten worden en de leerervaringen en competenties opgedaan in andere projecten. In de opzet van het experiment is het daarom belangrijk dat er voldoende ruimte gecreëerd wordt voor reflectie, aanpassingen en het inbrengen van nieuwe elementen.

Verbreden

Als voldoende is geleerd over de mogelijkheden en beperkingen van een project binnen een gegeven context, kan het project herhaald worden in een bredere context. Als het project succesvol wil zijn in deze nieuwe context, dient het zich aan te passen waardoor ook koppelingen met andere innovaties optreden. In dit proces van voortdurende aanpassing aan nieuwe contexten en koppelingen met andere experimenten vindt vergaande optimalisatie plaats. Succesvolle koppeling van experimenten hangt o.a. af van de mate waarin experimenten willen bijdragen aan dezelfde maatschappelijke opgave en een overkoepelende visie hebben.

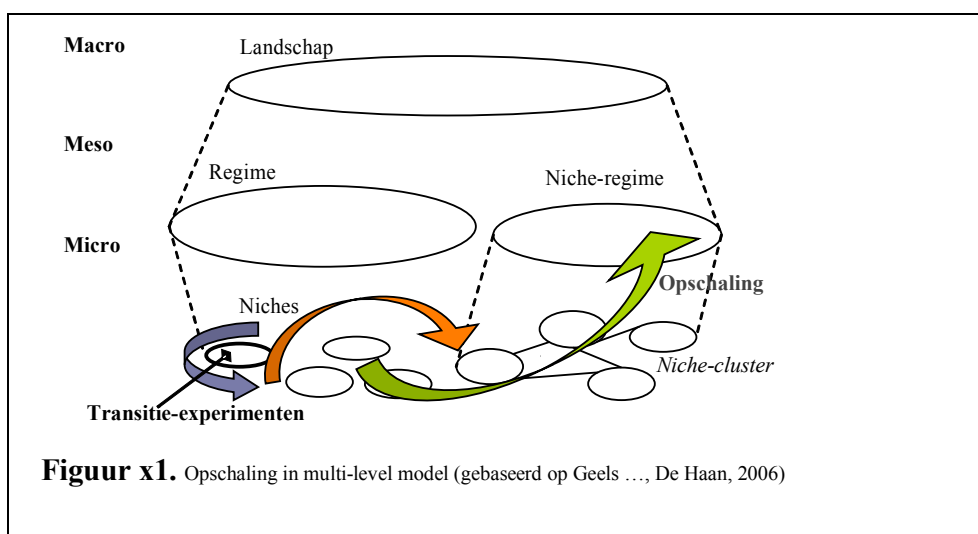
¹ *Subparagrafen Verdieping, Verbreding en Opschaling, letterlijk overgenomen, bron: Kemp, R. en Van den Bosch, S. (2006), Transitie-experimenten, pag. 42/43, TNO, DRIFT, Erasmus Universiteit Rotterdam.*

Opschalen

Succesvolle opschaling van transitie-experimenten betekent dat zoek & leerprocessen op kleine schaal, uiteindelijk bijdragen aan oplossingen voor hardnekkige maatschappelijke problemen.

Opschaling is het proces waarin transitie-experimenten of veranderingen elkaar versterken en gaan bijdragen aan een bredere maatschappelijke verandering. Een dergelijke regimeverandering omvat veranderingen in cultuur (attitudes, perspectief), werkwijzen (routines, gewoontes) en structuur (regels, instituties en machtsverhoudingen). Deze notie van opschaling wijkt dus af en is breder dan opschaling in termen van aantallen, productieschaal of geografische locaties.

Dit proces heeft plaatsgevonden als zichtbaar is dat er een *denkomslog* heeft plaatsgevonden op de verschillende niveaus van het systeem en als die denkomslog leidt tot nieuw gedrag. Er vormt zich een nieuw stabiel en invloedrijk subregime (dominante structuur en praktijken) dat een alternatief kan bieden voor het huidige regime (Van den Bosch en Taanman, 2006). Een belangrijke voorwaarde hiervoor is het optreden van *modulatie*² tussen transitie-experimenten, ontwikkelingen op mesoniveau en (macro)trends en ontwikkelingen. Het is daarom belangrijk om binnen een transitie-experiment strategisch om te gaan met het optreden van modulatie en schaafeffecten (*increasing returns to scale*). Bij de opzet van een transitie-experiment is het daarom essentieel dat koppeling aan een strategische visie plaatsvindt, die relevante macro-ontwikkelingen expliciet maakt. De visie moet gedeeld worden door een groep koplopers en in een latere fase van het experiment ook gesteund worden door sleutelpartijen in het regime (die voorwaarden voor opschaling kunnen scheppen). Voor sturing van transitie-experimenten met opschalingperspectief is het bovendien essentieel dat ze onderdeel zijn van een strategisch programma of groter veranderingsproces (programma's voor systeeminnovatie als onderdeel van transitie-management).

² Modulatie treedt op als ontwikkelingen op microniveau (transitie-experimenten) interfereren met ontwikkelingen op macroniveau (trends, lange termijn ontwikkelingen) en uiteindelijk ook met ontwikkelingen op regimeniveau (de dominante structuren en praktijken).